

ՕՐԱՑՈՅՑ
1874 թուականին
ՅՕՐԻՆ ԵՒԼ
յերեմիա զահանայե խաղիւղի
ԿԸ ԺԽՈՒԻ ԺԺԻՆ ԶՐԱՎԱԾՈՒՄԵՅ ԵՄԵ
Ի ՀԱՅ ԻԼՃԵՂԻՆԿԻՆ Ի ԳԻՆ 40 ԺՈՒՆ

Պիղ քէնտի բարամբղ օլթաբզ գէւ
պին ՂԶ. գաթաթը միլլէթ աէն մաթի
պուսմաղ պուլունմաթաթա օլուպ,
միլլէթ սանաղընըն վազթի եօզ տո
տէյէրէք, ապա սէսիմիզի չըգարմ
մազաթա իքէն, պիրաւ օ ճհէթ
թազեիզ օլունտուղսուղու ճիօրաթ
կիսմաղէն, խրիստան հազըթլէրի
պիր գաչ քէրը կիտպ իփաաէլի հ
իւլ, պարի պու սըզընթրտան օլա
պիզի գուրթարմասընընըն ընճա իթ

իտիք, վե միւշարիւնէ տախի, մու-
գաթա բարաբ օլարագ, իւշ մոհէլ-
տէն 7300 զշ. հաւաքէ կէօթէրմիշ ի-
տի: Պու հաւաքէլէրմէն 2300 զու-
լաթը իշին անէլէթէն թահալ օլու-
նարագ վերիւմիշ, վե մեղբուր պօրճ
7300 զշ. միգտարի գաւառ իտի:

Եանբարգտա պուլունան 4800 զու-
լունուն տախի թահալինէ զարիթ
իթմիշ իտիք տէ, հէնուգ մուվաթիգ-
օլաւառըղըմըղտան, շիմտիյն գաւառ
գաւառ իտի:

Պու արաւա հազգ սահիպի օլաւ
ղաթ, պիւմէլիշ նէ նիլէթ մէպնի,
պիւզի օ գաւառ սըգըշարմաւա պաշ-
լաւը իտի քի, պուլունան օն պէշ
կիւն էվիլէ, զապիթիլէրին պիւրի կի-
տիպ իթիսի կէլմէքտէ օլաւառըղըմըղ-
վէ բաթիլիթաւնէ տէ պաշ պուլունառ-
ղունտան, պիւր հաթիթաւնէ գիւտաւ
թապիլաւնէ կիթմէլէ, վէ եէնի
քաղաքապան ժողովուն թէճէմիւ իթ-
մէսինէ պէլէմէլիլէ մեհպուր օլաւառ
իտիք:

Նիհէյէթ կէլէն ճոււմ կիւնիւ կի-
տիպ պիւր իթիթաւ վերմիշ, վէ իճրա
ճէմիլիլէթինէ պիւր մէթիլապ եաղըլա-
րագ, քէլիլիլէթի հալին պիւլաթիլիլէ-
սինի, վէ պիւր աղ վաղըթ միւլաւառ
իտիլմէլիլէ իթիթաւ իտիլմէսինի
րէճա իլլէմիշ իտիք, վէ քաղաքապան
ժողով թաւաթընտան տախի, մեղբուր
իթիթաւըղըն գաւառիլինէ հիմմէթ
պուլունառըղ իտի:

Կէլէն ճիւմ իթիթաւ կիւնիւ բաթ-
իլիլաւնէ կիւնիլէ, ճիւղապա սը-
բաղաւառ կիւնիլէ պիւր մէթիլապ ի-
մըշ իտիք տէ, գաւառ քէլիլապ Սը-
բաղաւառ էթէնտի օլաւառ պուլունառ-
աղըլունան, վէ վաղըթ իտիլապ միւլաւառ
տէտի օլաւառըղընտան մէրգուլաւառ
սէլիլէն պիւր մէթիլապ եաղըլապ կէ-
լէն բաղաւ իթիթաւ իշին, Պապը Ալի-
տէ պուլունառըղըն, վէ մեղբուր իլ-
թիթաւնաւնի իճրա ճէմիլիլէթինէ պիւզ-
ղաթ թաւաթիլ իլլէմէսինի րէճա իլլէ-
միշ իտիք: չիւնքի զաթէնտէ հիւմա-
լիւմաթը վաւ իտի, վէ հիւմաթ իթիթ-
աւն հազըթիլէրի թաւաթընտան տա-
խի օլ վաղըթ քէլիլապինէ, իթիթաւ
իտիլն սէլիլէմիշ իտի:

Եէվիլ մեղբուրապ պիւզ մէթիլա-
պու ալաւապ կիտիպ Պապը Ալիտէ սա-
ւաթ սէթիլէ գաւառ պէլէլապի, վէ
կէլմէլապիլէրինտէն, քէլիլապ միւլաւառ
լէրինէ թէլիլապ իթիթաւ, վէ մէրգուլա-
ւաթ ինսանիլիլէ իւզըն չօգ զարիթ
կէօթէրմիշ, վէ Արաւա հաթիթաւ էթէնտի
շալաւ կէլմէլապիլինտէ, քէլիլապինէ թաւ-
աթ իտիլնէլիլէ վաւ իլլէթի:

Օնաւն սօնրապ պիւզ քիմէլի կէօ-
րիլապէ նաւը օլաւառըղըն իտիլապ
լաւառը, վէ Պապը Ալի թաւաթըն-
տան տա թիլլէ կիւն պիւզի արաւառ
օլաւառ, պիւրտէ պուլ ճիւմ իթիթաւ
կիւնիւ պիւր չէյ օլաւ օլաւառագ տըր
մուլապա կէլիլն տէլիլէ պիւր չա-
վուշ կէլիլինտէն, տիւնքի կիւն կիթ-
մէլէ պօրճուլ օլաւառ, վէ Պապը Ալի-
լէ կիթմէլապինէ էվիլէ, պիւր քէլիլ
բաթիլիլաւնէ ինիպաւ, վէլիլ տէր
Հալաւառ օլ պապաւ պիւր մալիլաւաթ
ալաւառըղըն էթէմիլիլէթին տաւ իլ-
լէթի:

Վէլիլ տէր Հալալ իլլին, ճիւղապա
սըբաղաւառն եանբարգ տըր տէտիլէր:
Եօգալը չըգաղը, վէ տեղապա սը-
բաղաւառն օլաւառ կիտիլէ, կէրէք
միւշարիլէն, կէրէք Արաւա հաթիթ-
աւ, վէ կէրէք մուլապինի, իւլիւ տա-
խի տեղապա տալաւառ իտիլէր:

Ճիւղապա սըբաղաւառն տէթիլի պուլ
իլլէթի: օլ տաղըլաւառ տըրալը
չըգաղը, վէ պիւղաւ մանղալաւառն
մէթիլապ մէթիլապ հազըլաւառ Ար-
աւա հաթիթաւնէ նէլապէթ իւզըն
մալիլաւաթ սօրաւառ, քէլիլապ օ կիւն
կիթմէլիլ օլաւառըղընտան, մուլապինի
ճէլապ վիլէրէք քէլիլապինի թաւաթիլ
իթիթաւին, վէ պիւր աղ վաղըթ միւ-
լաւառնէ հիմմէթ պուլունառըղըն
սէլիլէթի, վէ պիւղաւ թէլէքըլիլ պէ-
հաւն իլլէթի, պիւրտէ էթէնտէն Արա-
ւա հաթիթաւնէ թաւառագ, վէ պիւր թա-
ղալաւառը լաղըլաւառն տէրէք:
բաթիլիլաւնէն մէթիլապ իլլէ գաղը-
լաւառն գաղըլ սէլիլէթի: վէ մէթիլա-
պօրճու պիւղալ վիլմէլիլիլ, վէ միլլէթ-
աւն ալաւառըղըն վաւ իտիլաւառը
պիւլաւառն:

Պու արաւա իթիթաւ պիւր չօգ լա-
ղըլաւառն հիւմաղըլաւառն, վէ քաղա-
քապան ժողովուն նաւառըղըն վիլա-
լէ իլլէթիք իթիթաւիլիլաւնէ, սիւլիլ
իւզըն կէլէրիլ:

Վէլ հաւառ օ հէնիլաւառն տիլաւառն-
տան էօլլէ պիւր քիւլիլ վէ եալաւ
էօլլէ պիւր հաղըլաւառն լաղըլաւառն չը
գաղըլ քի, քիլլէթ տաւաթ վիլաւառ
նաւառըլաւառ, վէ սիւլիլ իթիթաւ իտի
գաղըլաւառ վէ վաղըթ իտիլաւառն տէրէճ-
սինտէ իսհիլաւառին սաղըլաւառըն-
տան, եալըլաւառն տիլ իլլէ տէլիլէ մէ-
պուր օլաւառ վէ սէլիլալիլ եիլաւառը
իտիք:

Ճիւղապա սըբաղաւառն իլլէ վէլիլ տէր
Հալալ իլլէ կէլիլէր, վէ հալիլլէ,
տէրքաւ օլաւն գաղըլաւառն տեղալա-
ւառն:

Վէլիլ տէր Հալալ պիւզի ալապ օտա-
ւառն կէօթիլաւառն իւզըն իթէն, տե-
ղապա սըբաղաւառն, հազըլաւառն էլէր
գաղըլա իտէճէք իտիլիլ տիլաւառն չըգ-
աղըլաւառն տէտի, մէրգուլաւառն միւշար-
իլիլին պուլ լաղըլաւառն իւզըլիլնէ,
թէլիլ պիւր միւլաւառնէլիլիլ իտի-
լէք, Վէլիլաւառն պէլիլ չէլիլէր իթ-
իլիլաւառն էօլլէնալիլէր տէտի,
պիւզ պուլ լաղըլաւառն գաղըլաւառն լա-
ղըլ կէլիլն ճէլապ տաղըլաւառն տալիլ
տէնընա եաղըլաւառն տան սօնրա ին-
տիք աղըլ:

Պու սօն լաղըլաւառն հիւմալիլ տէր
Հալալ վէ հիւմառն Գալաւառ պաւառն
իլլէթիլլէ:

Պիւզ մէրգուլաւառն պուլ աղիլաւառն տա
սէլիլապ օլաւառն հազըլաւառն պաշ-
գա պիւր մաւնա վիլմէլիլապիլիլապէն,
վէ էվիլլիլաւառն հիւշ պիւր վաղ կէլիլ-
ալիլաւ օլաւառըղընտան, գաղըլապ պիւր
չէյ տիլիլաւառնէլիլ, տէնապ չէլիլ
տիլիլաւառնէլիլ քի, պուլ աղաւառն
եա պիւզ կիլիլաւառն տաւալիլ վէ լա-
ղըլապ պուլաւառն տըր, վէ եալաւ
հիւշ քէլիլ պուլ եօլաւառ պէլա մուլալէ
իթմէլաւ իտի տէ, չիմտիլ գաղաւառ
նաւալիլաւ գաղըլաւառն: չիւնքի, չու
իլաւ, նէ քէլիլաւառն իլիլիլ պիւր քէլիլ
վաւ տըր, նէ քէլիլաւառն պիւր աղըլա-
ղըլաւառն տէճէք պիւր սէլիլապ վաւ տըր,
վէ նէ տէ մէլիլա վէ տեղապա սը-
բաղաւառն թաւաթընտան քէլիլաւառն պիւր
չէլիլ սէլիլաւառն տըր:

Գաղըլաւառն ժողով իթիթաւաղը
թալիլ թէլէքըլիլաւառն լաղըլ, թէլէք-
ըն եաղըլաւառն գաղաւառ վիլմիշ, ճի-
ղապա սըբաղաւառն մուլապինէ վէլաւ-
առն օլաւառըղըն սուրէթաւ սէլիլաւառն
իճրա իթիլիլ, մուլապինի ինսանիլիլ
իտիլէք վաղըթինէ թաւաթիլ իլլէմիշ:

վէ իճրա ճէմիլիլաւառն տալիլ, բաթիլ-
աւառնէլիլ իթիթաւառնէլիլ իտիլէթ
իտիլէք, պիւր գաղաւառն միւլաւառ-
տէ օլաւառըղըն հիմմէթ պուլունառ-
մուշ իթէն, մէրգուլաւառն, պուլաւառն
քաթիլաւառն մուլալիլ օլաւառն տա-
լիլ հօլաւառն վէ հիւմառն իլաւառն իլ-
լէլիլ, վէ աղըլաւառն հազըլաւառ-
թիլլէ գաղըլաւառն սէլիլալիլ վիլմիշ
տիլ:

Հէլլէ չու, պիւր բաթիլաւառն օտաւառն-
տա, պիւր եէնի ճիւղապա հաղըլաւառն-
տա, վէ վէլիլ ճիւղ Հալալ իլլէ սալիլ
գաղըլաւառն հաղըլաւառն պուլունառը-
լաւառն հալաւառն, իթիլաւառն հաղըլաւառն
հաղըլաւառն թաւաթիլաւառն պիւր քէլիլ-
աւառն պուլունառը, գիւտաւառն իլլէ
չաւառն տիլապ վէ թէլիլաւառն տիլալ:

Գաղըլաւառն չուլաւառն տըր քի, պուլ
աղաւառն, տաւառն պուլունառն օն կիւն գա-
ւառն մուլաւառնէլաւ, պիւզ պիւր մալիլ-
աւառն թէլիլաւառն իտիլէք, իթիլաւառն
հաղըլաւառն պիւր չօգ սէլիլաւառն օգու-
մուշ տըր:

Պիւզ պուլ գաղըլաւառն պուլ գաղաւառն
վէ թաթիլ սուրէթաւ հիւմառն իլլէ-
թաւառն սօնրա, աղըլ միւլաւառնըլ
աղաւառն պէլաւառն իտիլիլ:

Միւլաւառնըլ պիւզ օլաւն հաղա-
լէթաւառն թէլէքըլ իթմէլ տէլիլալիլ:
չիւնքի արթըլ օնու լաղըլաւառն տա-
լաւառն, պուլ միլլէթաւ իթմէլ իտի-
լիլն թէլիլալիլ պուլ աղաւառն, պիւլիլ
քիլիլաւառն հիւմառնէլիլ կէօր-
մէք տիլ: իլլէ միւլաւառնըլ, քաղա-
քապան ժողով իլլէ ընդհանաւ ժող-
վուն նաղըլաւառն տիլապ իթմէլ, մէրգու-
լաւառն նաղըլ վէ մուլալիլ մէլալիլիլ-
թիլ իւզըլիլնէ, իտիլաւառն տալիլ իլ-
լէլաւառն: չիւնքի, պիւզ, բաթիլա-
ւառն իլլին, վէ բաթիլաւառն օտաւառն
տա, վէ հիւմառն հիւշ պիւր սէլիլապ օլ-
աւառըլ հալաւառն, պուլ մէրգուլաւառն
մուլալիլաւառն վէ հաղըլաւառն ճիւլաւառն
իտիլն տաւառն, քիմալիլիլ քիւլաւառն
գաղաւառն, վէ կիլիլ վէ գաղաւառն եէր-
լէրաւառն, վէ կիլիլ վէ գաղաւառն իլլէր ի-
լիլն, թէլիլաւառն նէ եօլաւառն պէլա մու-
լալիլաւառն վէ հաղըլաւառն ճիւլաւառն
իտիլ տէլիլ չիւլալիլ իթմէլաւառն իլ-
լէթ:

Գաղաւառն քէլիլաւառն, էվիլլէ, միլլէ-
թիլիլաւառն էլ նաղըլ վէ էլ միւլալիլ
պիւր մէլալիլիլ տիլ, չօգ տէլիլ
մէլիլ, նիլլէ իլլէր հաղըլաւառն, իտա-
լիլն թալիլաւառն վիլմէլաւառն, վէ քէլիլ
մէրգուլաւառն էլիլիլ իտիլէք, հիւմառն
իճրաւառն իլլիլաւառն վէ միլլէթաւառն
օլաւառն: իմտի, պուլ աղաւառն, վէ պուլ
էթիլաւառն օլաւառն, եանի մէլիլաւառն
գաղաւառն վէ էթիլաւառն տան գիւտաւառն քէլիլ-
աւառն էթիլաւառն իլլիլաւառն իտիլն տա-
ւառն: էլիլիլ թիլաւառն պիւլիլ մի:

Պաւառն Պապը ալիլէ կիտիլապ,
թէլիլաւառն պիւզիլ նէ իլլին իթիթաւառն
իլլիլ սիւլալ իթիթաւառն, չալիլաւառն
ղաւառն, պաղըլաւառն կիտէլէք եէր-
տէ, եանիլլէթաւառն պիւզ կէլիլ օլաւառ-
ղաւառն աղաւառնըլ տըր:

Պիւզ պուլ գաղըլաւառն պիւլաւառն
սուրէթաւառն պէլիլաւառն նաղըլ իթիլ-
իմտի իտաւալիլ պուլունառն էթէնտի
լէթաւառն տալիլ օգուլաւառն քի, էլիլ
պիւր եանիլլէ, վէ եալաւառն քէլիլաւառն
լիլէ չըգաղաւառն պիւր սէլիլապ վաւ
իտիլ, մէրգուլաւառն պուլաւառն պէլաւառն իլ-
լէթին:

Գաղըլաւառն պիւլաւառն, քիւլաւառն չիմտի
չիւլալիլ իթմէլաւառն քի, տաւառն մէլ-
քիլաւառն տաւառն օլաւառն իլլէ իլ-
աւառն պէլաւառն պիւզիլ պուլ մէրգուլաւառն
իթիլ իթիլաւառն մէրգուլաւառն աղաւառնըլ

մուլաւառն, չիւնքի պուլաւառն իթիլաւառն
իտիլաւառն օլաւառն տաւառն պաղըլաւառն,
իլլէրին հալիլ վէ կիտիլաւառն չիւլալիլ-
լէ թաղիլիլ վիլմէլաւառն պաղըլաւառն
աղըլ: Ալլէլաւառն, պէլիլաւառն տա վէ
իթիլաւառն կիւնիլաւառն, պիւլաւառն պիւր
աղաւառն պաղըլաւառն իտէլէք, վէ սը-
ղըլաւառն վէ մէրգուլաւառն պուլունառ-
նաղըլաւառն վիլմէլաւառն օգ իթէն, պուլ մէր-
թէլաւառն թաղիլաւառն տաւառնագ ի-
լիլն թաղաւառն եիլաւառն լաղըլաւառն:

Օգուլաւառն, օգուլաւառն, պաղըլաւառն
աղըլ, աղաւառն սէլիլաւառն կէօր-
աւառն, մէթիլաւառն, մէթիլաւառն, պաղըլա-
ւառն, ճիւլիլաւառն լաղըլաւառն կէօրաւառն,
նիլաւառն, նիլաւառն պաղըլաւառն, պիւր է-
լիլ պաղըլաւառն կէօրաւառն, րէլիլ, րէ-
սիլ, պաղըլաւառն, պաղըլաւառն մէթիլա-
լէրաւառն իլլէր չաղաւառն կիտիլիլաւառն
նիլ կէօրաւառն, վէ լաղըլիլաւառն վէ լաղ-
ըլիլաւառն, վէ լաղըլիլաւառն, չիմտի աղ-
աւառն իլլէլաւառն, միլլէլաւառն, տէլիլ նի-
աւառն իթմէլաւառն իլլէ վէ իտէլիլաւառն, վէ
հիւշ չիւլալիլաւառն օգուլաւառն քի, պիւր
գաղըլ սէլիլաւառն պէլաւառն, հիւշ տէլիլ ի-
սէ պաղըլաւառն մէթիլաւառն իլլէր իս-
միլիլ վէ ալլէթին կիտիլիլաւառն կէօր-
աւառն իլլէլաւառն կիտիլ, աղաւառնէլիլ թիլ-
լէն իճրաւառն տալիլ կէօրաւառն իթ-
պալիլնէ նալիլ օլաւառըլ:

Էվիլլէ, մաւառն քի տիլաւառն
կիտիլաւառն պէլաւառն իլլէլաւառն մէլաւառն
թէլաւառն օլաւառն, վէ մաւառն քի պի-
լաւառն տէ նիլաւառն մէլաւառն իլլէլաւառն
վաղըլաւառն իթիլաւառն, պէլաւառն վիլմէլ-
աւառն մէլաւառն իթիլաւառն, պէլաւառն
միլլէթին էլիլաւառն իթիլաւառն վէ իտաւառն
լաւառն վաղըլ վէ իճրաւառն թիլիլին կէօր-
թէլաւառն իտաւառն լաղըլաւառն, պիւր աղ-
աւառն եալըլաւառն գաղաւառն, վէ թա-
պիլաւառն պաղըլաւառն հաղըլաւառն, պաղըլ-
աւառն թաղըլաւառն, վէ պաղըլաւառն տա-
լիլ միւլաւառն թաղըլաւառն թալիլ կէլիլաւառն-
լիլ, լաղըլ, պիւր իթիլաւառն սէլիլաւառն
քի, սէլիլաւառն վէ մէլաւառն իթիլաւառն, քի-
թիլաւառն տէ պուլ նիլաւառն գաղաւառն հիւ-
ղէլաւառն իթմիշ տիլ վէ հիւմառն իտէլէք
տիլ: վէ գիւտաւառն իթիլաւառնըլ մու-
լաւառն իլլէ կէօրաւառն իլլէլաւառն հաղըլաւառն-
լէր, վէ կէօրաւառն իլլէլաւառն կիւնիլաւառն
օլաւառն տըր:

Պու աղաւառն էլիլաւառն Արաւառն
աւառն, պիւր սաղիլաւառն տիլաւառն քիւլաւառն
իլլէլաւառն, քիլիլաւառն մուլալաւառն հաղ-
ըլաւառն տէլաւառն իտիլին չու թիլաւառն
մէլաւառն սէլաւառն վէ միլլէթաւառն չա-
ւառն պէլաւառն տալիլ, սէլիլաւառն իթիլաւառն
քի թաւառն իթմէլաւառն օլաւառն տալիլ
ալիլն տէլաւառն իտիլիլ:

Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն

Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն

Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն

Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն
Եկիլաւառն Եկիլաւառն Եկիլաւառն

Լ.Ս. Կարեկոր դատուել՝ միանդամայն անհրա-
ժեշտ պիտոյից մին համարուել է ձայնիւ
երգելն :

Ինչպէս քարոզի ճարտար և աղիւ ա-
տենարանութիւնն կը դրուէ և կը շարժ
անգլաց և քարայեղ սրտերն անդամ,
յայտելի կանոնաւ և ներշնչանի երաժշ-
տութիւնն կող եւոր՝ կախիտակ և վառ
ի վառ կրօնորդէ զգալիւթիլ սրտերն աղ-
ղու և խոր իմն տպաւորութեամբ,—մինչ-
դեռ քնդհակառակն ևս՝ տնկողանակ և
խտանալաճանք երաժշտութիւնն տաղու-
կութիւն և զըռանք կպատնաւէ լակեաց և
և ունկնդրաց արհամարհանքը կը երէ :

Աստի Հայաստանեայց Եկեղեցիին ի սկզբանէ անոր և մինչև ջարդ կ'ըրժամէ զերաժշտութիւն Եկեղեցական Ստաւոթապալտութեան մէջ :

Անշուշտ մեր Եկեղեցիյն երաժշտութեան մէջ ինքեան սեպհական ազգային յատուկ եղանակներ ունեցած է, որպիսեօք կերպէին երբեմն նաև Գաղթական երդիչներ Բայց իմ նշառաակ ոչ լոկ եղանակաւ, այլ ընդ բանրապէս Եկեղեցական երաժշտութեան վերայ խստով է, վասն որոյ սոյն խընդ իլլը բռնելով իմսլով հետազոտել զի Հայ յատանակայ Եկեղեցի օրրտազոտական պայշ ծառութեան և բարեկարգութեան մէջ յարտակելով է դարդարուելով, կրօնական պաշտամանն և արարողութիւննք մէջ բայց Ե Սաղմոսայ և Ագիդայի հետազոտել յաւելեալներ երգեր և չարականներ ևս, որոյ վերայ անտարակցայ ըստ ժամանակին յօհնուեցան և համախուեցան եղանակներ համաձայն երաժշտական արհեստին զլիաւաւորապէս Եւրոպայի (1) :

Սախյան, ինչպես Սեանդուկինն, նորեւ-
ալսն բերանացի կրած ժողովուն երկար
ժամանակակ մէջ եկեմակայ լինելով ան-
խառնափակ ձեւեաններ եղած այն և այն
թեմէի եւ կամ ծանր փոփոխմանց, մասնա-
ւանդ կրած ժողովունն որ զմասազան ան-
ձանց ախորժակաց, ձայնից և զմասաձայն
դեղից երկմանց շնորհն անկասնելով՝ կամ կա-
մուս և կամ ահալանով՝ այն և այն անձինքնե-
րէն չխանցարել անհնար էր և ի, որով
այս կամ այն եղիւ և չարական նախնական
եղանակի հարազատութենէն կլրկուի,
կամ չի կարճ բան զուրկ կիրառանէ բուն
եղանակը և օտարօտ ձայնով կկատուեստ-
ուի։ Սախյան խելեղեցական կրած ժողովունն
չկար մի հնար չենթարկվիլ—ինչպէս որ
փորձիլ մասնաւոր բողոքող արեան հալու-
ծանաց և աղիտութեան ապագա՝ յայտնի
դիտելը՝ զի ըստ մեծի մասին և շատ տեղ
ենթարկուած է—խանդարմանց և փոփո-
խութեանց և կորուստեան իսկականին։

Իսկ եթէ մեր Եկեղեցական երաժշտու-
թիւնն ի նախնեայ հետէ ունենար Զայն-

թիւն, — ինչպէս ունիմք մեր մայրերի
լեզուի յատուկ գրերն, որով մեր լեզուն և
գրականութիւնն զարգացան և անորոտա-
պաւումած է, — անշուշտ Հայոցս եկեղեցա-
կան երաժշտութիւնն ևս մեր եկեղեցույ
երգոյ և Շարականայ վերայ՝ առանց եր-
բէք իմանդ արուելոյ և Վստիտլուելոյ՝ նախ-
նական Նարայրտաւ Լեւոնաթովքն իւսան-
չուէր մեզ :

Արդ արև մեր նախիրը ամեն ֆանթ ի զ ործ
բերած են և աշխատած՝ զի եկեղեցական
երաժշտութիւնն ևս աղառն մնայ օտարորդ
եղանակներէն և միշտ նարարածութեամբ
առանդով ի կեկիկեցոյ նայատառնայց, և
երբք չեմք ներեր ումք ասել՝ զի եկե-
ղեցական երաժշտութիւն մեր բոլորովին
խանդարուած է, ասկայն ի վերայ այսր աս-
մենայնի՝ անկեղծութեամբ ևս սխալ է խա-
տուխնը՝ զի բաւական օտար եղանակներ
լաճողով են ստղծել և մինչև անգամ ին-
քն չարականաց և երդոց ըստ ձայննց ե-
ղանակներ փոփոխուած և մի քանի ձայ-
ներ բոլորովին մոռացուած են, մասնաւոր
կան սեղեր՝ որոյ մէջ Ա Յ ձայներ կա-
տակել և պակաս կողործածուին, կան տե-
ղեր՝ զի ա ձայնը ալի և քիլ վերայ եղանո-
կիւր կերպեն, որով չարախմբն անկողն
նշանակուած ալ կարծես չխոսողեղով թէ
սխտածն և թէ՛ չարախմբն կերպով
կամ բնով

Թէպէտ նախնիք մեր Հնարած են Յ-Յ
նկեր, կամ մայմարան եկեղեցի որը մայմարան
խաղի նշաններ, որով բառական ժամանակակից
յաջողած են եկեղեցական երաժշտութիւն
նոր հարապատ և անկողնատ պահել, ստա-
կայն ինչպէս Յ-Յ հարկը տարուան ձե-
ռողքի Ծարուններէն և երգարուններէն
հեշտաբարուն ին, որը տակաւ Ծարուններէն

(1) $0 \leq m_1, m_2, \dots, m_n \leq 1$ and $m_1 + m_2 + \dots + m_n = 1$.

մէջև և կը սանձուին, բազում թէրութիւնք
ունենալով հանդերձ նոցա ոյժն միայն էլ-
լինէին և ծայնեալան իտպելը յատկացնե-
լով յաւական Էրամ են և օգտանք և ոչ թէ
յոյնաբեհաւոր զօրութիւն ունեցած, որպէս զի
երաժշտութիւնն ձայնազրայան արհեստի-
ներըն ամփոփուած և կանոնաւորուած լի-
նէր, ոյժիքն ձայները քանիտութիւնայն և
չափու բաժանելով և ենթադրելով, և նո-
ցա յատկութիւնայն, զօրութիւնայն անուանք
կերելով, ականաւորութիւն և ձայնունեա
նարարութիւնն հրահանգներ և կանոններ
սահմանուած անկորուստ պահուել ինչպէս
Հայկական գրասիրութիւնն իւրն պահուած
և մեկ աւանդուած է զբոլքը կամ տառից
միջոցով, որովք կընթեւանաւ և կիմա-
նալը մեր նախնայց զրուածող նպատակ-
ները, և զպափարները, զորքերը իւրն և իւրն

Այսպես այս պահապանական համար էր՝ զի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երաժշտութիւն իրա՞մ երգոց եւ արարականաց բուն ձայներն եւ խնայականն ըստ արժանւոյն չկարողացան ի իրենց արմանց զերծ եւ աղատ մնալ, միանշա՞ղմանց եկեղեցական տեսութեան բոլոր յոյժ եւ զօրութիւն համոտկողած եւ կեդ-տոնացած էր դասն եւ բազմատեսակ հա-սածանայ եւ հարստաշարութեանց ղիտադ-ներ եւ իշխելեցոյ գոյութիւնը ապա-հովել եւ յորատուե պահել, վասնորոյ եւ-րաժշտական բարեկարգութեան եւ կա-ռարկադարձութեան համար առաւել կա-նգար միջոցներ հնարել չեն յաճողած կամ հնարելով տամանակ չեն գտած :

Քիչ ակտ կաւանդէն մեր Ազգային և եւրոկեցական դատախօզ, զի Ներսէս Շինող Վարդապետիկոս Է՛ր, որ դարձմ յատկապէս ի ձեռն ճոն թարսել վարդապետի և Հասա-նունի խնամք ժողովի ընտրել և որդեկ Շա-րարականները որք չափական լազարացած էին և ի ՍԻՐ, ըզ դարն խաչատուր վարդապետ Յարոնայի ինտաճ տարաւ Շարականաց վե-նայ, նոր երկր և նոցա եղանակներ կազ-մելէն զստ՝ նա և երաժշտութիւնը բոտ բա-ւականին կանոնաւորեց և բարեկարգեց և սոցա արդ իւնը որքա՛ն ի ժամանակին կա-ռուր և անհրաժեշտ վիճակամայն բազմա-դուտ Հանդիսացած են, սակայն այժմ ներ-կային Համար առաւել նշանաւոր և օգտա-ւէտ ի լինել չկարեն :

Սաստիսի ջանքերի շնորհիվ դուրեկանյան վերջին զորությամբ ուժանց մեջ եւս, սակայն առաջին վերջայտ հիմնական շինութեան նմանութեան բերելով՝ ընդերկրագլխայն շէնքի տարածութիւնը փոխարինելով իրենցինքն խառնաշաւիտներին պատու մնացող : Սաստիսի միակն հնար կը մնար, որով միանգամ ընդ միշտ վերջ կը արուէր երաժշտութեան խառնաշաւիտն օրինաւոր եւ հաստատ կառնաշաւիտութեան եւ կատարելագործեալ վիճակի ներքեւ եւնիմարիւնով :

Այս հնար և կանոնաւորութիւն կատարելապէս ործեալ յայնքէն-մէջ միայն կը լրանար և կը սպասուէր :

Գոհոսթիլիւն Ստուոծոյ՝ և վառք Հայուս
թեան, զի այս իննետասնեկորդ դարու
մէջ ծայրագոյական պակասութիւնն ևս կա-
տարելադորմեցաւ Պաշտօն Հաճութեան և
սեղելոյ բազմակատարակ տախտակութեան
և 1835 Վրկի. թուականէն հետէ մուս
գործեց լիւիւրցելի և յուսմնարանն ու
ման ի. Պաշտօն յաւուս Պատրիարքութե-
ան ի. Պաշտօն Տ. Ստեփաննոս հեղեղոյի
Սրբապետութեան և եռանդուն և բարեխա-
լանմ ջանիւք երկեմն Պատրիարքի ի. Պաշ-
տոն Տ. Կարապետ Սրբապետութեան : Ամօթ
թեան այս արեւանք ընդհանրած չէ
տախտակայ լիւիւրցելոյ մէջ, սակայն նշանշա-
ղի և, Հայրապետի մերտ Տ. Տ. Գեորգեայ Գի-
անխնմ ջանիւք տախտակ տու տախտակ ընդ
երկար միջոցաւ կտարածուի, որում խան-
դակութիւն և բաւ կարողութեան նպաստ
ամեն ազգաւոր և իրաւեցաւք Հայկազան
նուիրական պարտքն է, որպէս զի սովաւ
միջոցնակ բարեկարգուեալով երկու շարա-
ւանքն և ալ իրաւեցաւք ինքն, ժողո-
ւորդի ևս ողևերած յաճախի յԱս-
տուածաբանութիւն ի Ս. Երեմիայի, որում
միտնդամայն մեր ազգութեան մի կայան
ևս ոչ թէ, սպլն կտրտանայ կտրտանայ և
կործանայ, մայլ և օտարաց նախանկել ի կը
հնդդ խառնայ :

Հայրը եկեղեցական ծայնագրութիւնն ուս-
նի այնպիսի կատարելութիւնք ինչպէս նա
և Հայրը լեզուն և զրերն ունին, զի ծայ-
ներն և հրահանգներն հարուստ են և ա-
մեն տեսակ եղանակներ շատ հանգիստ և
իւրեքն կը զօր և կուստացնին, մինչդեռ
Յուսանիան և Եւրոպական ծայնագրութիւն

չառու կը տկարանայ ամեն եղանակները մտնաւանդ Սխիականները հպատակեցնել ինքեան ե գրել ե ուսուցանել:

Արդ տեւորդ է երկարաբանէ՝ զի Հաստատանայց Եկեղեցւոյ Համար որքան օգտաւէտ և անհրաժեշտ էր և է այս ճայնադրութիւն և եկեղեցական երգոց և շարականաց բարեկարգութիւն, թողում զի անպարայն զորմութք և արդեւարք վկայէ և ապացուցանէ :

Աշտարակի պաշտանով թող բառ համար-
ուր եկեղեցական երաժշտութեան և ձայ-
նադրութեան վերայ Արարատայ անցեալ
թուոյն մէջ մեր խօստապած տեսութիւնը :

ՎԱՀՐԱՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԱՆԿՈՒՆԻ

« Զայն է երբեք ցնշանալեանց բռն-
 բռնելիք և Սարգսի և Բաղդատի
 զորս յանհաշիւ եկեղեցւոյ սրբոյ » :

Ա.

Գաղափարապաշտական հեղափոխական երգերի ձայնը ոչ թե միայն մարդկային բնութեան այլ և անբան կենդանեաց վերայ մեծ ազդեցություն կը ներդրործեն. զոր օրինակ, ՌՊՀ չէ լսել գարնան և դառնակներումը ընդ քաղաքային երգեցողը էին՝ անհամարների զալմախությունը գեղեցիկեցող, վարդերի բայաման ժամանակը քաղաքաձայն սովակների դայալիլը, այլ և այլ թռչունների ձուռուղանքը, որոնք հարկադրում են մարդկան սեռերին օրնեկ և փաստ մատուցանել նոցա քարտեխնամ Ուրալյին, և հիանալ նորա մեկնիմաստ ստեղծագործութեան վերայ։ ՂՊՀ տեսել արտավար ամուլ, կենքեր ողևարկել թիւնը՝ երկրագործների երդած իշապական երգերումը։ ՂՊՀ չէ նկատել զայառագեղ գառների վերայ ճարակող ոչխարաց լայնախիլ՝ ոչխարաբեր հովիւների հնչած արկունքների ձայններովը։ ՂՊՀ չէ գիտել օրօրօրոյ մէջ կայտառ մանուկների քաղցրիկներումը որդեակեր մօր օրօրական երգերովը։ ՂՊՀ չէ քննել բերկրական խնժոյքների մէջ գտնուած հանդիսականաց սրտերի հրճուանքը՝ դանախան տեսնել նուազարարական և քաղցրամտեաց երգոյ ձայններովը։ ՂՊՀ կր իրարացել խրատըրաց անդամիկ թաղաւոր դիւանօր Սուռուլի սրտի ամենըումը՝ ստադիոներդ ու Գաւթի սուրբ մարդարէի սաղարկեաց քնարի որոտադրու զանակներով։

Պատշաճաւոր երգերի գործածութիւնը
սոցիալէն յայտնի են Սուրբ Գրքը կարող
անցնելին՝ աշակ խաչքաշացի երբ որ կար-
միր ծովէն իրիւն ի ցամաքի Աստուածային
հրաշքով անցկացան և տեսան փարուծին
և նոցա զորաց ծովու մէջ ընկկալին, սխե-
ցին զաշակաւոր եղանակով զԱստուած
օրհնել. «Օրհնեսցուք զՏէր զի իմառ-
է փառաւորեալ», Դաւիթ քնարեգու մար-
գարէն մինչև իւր կենաց վախճանը՝ տաս-
նաւորան քնարը Աստուածային սիրով վառ-
եած ազմուսելով եղկելը՝ պարծանք էր
համարում իրեն։ Երեք մանկուքը բորբոք-
ուած նոցի մէջ կերէին. «Օրհնալ ես
տէր Աստուած՝ հարցն մերոց», Դասն որոյ
և հրէշտակն իրացով մէջ ընդունելով հրա-
շակեկերպով պատուեցան. եւն, եւն։

Մարդիկներդ ի զատ երկնային զուարթունք անդադար կը ժառարանեն զՄրաբնի արարածն ք իրենց քաղցրոտնալ զ աշխարհադ երգ երգերդ, ինչպէս որ տեսիլքով յայտնեցաւ Եսայի կայծակնամաքոր մարդաբնին : « Մուրը, սուրբ, սուրբ, տէր զօրութեանց » Արարացութեան եպով : Մեր Զիտաւս ժրկէին ծննդեան զ իւրին Հրէշտակներն ոչ ի մէջ կերպիւն քաղցրոտնալ եւ զանտիով « Ժառը ի բարձունս Աստուծոյ », որով եւ Հովիւները ոչ եւտրուած՝ միայնան խոհրդով ի Բեթէլէմ ինչպէս որ իմեցին յերկրապալուելու նորածին սուրբ Մանկան :

Թիվ 1 միւս քրիստոնեայ ազգայ եկեղե-
շխանի մէջ ժամերգութեան միջոցումը քա-
նապան գաղտնաւոր նուաշարաններով
կամ ծայտնոյ երկրով կատարուի են ի-
րաց եկեղեցական պաշտօնները, բայց մեր
Հայկական Եկեղեցոյ երջանկայիւտակ
Սրբազան Հայրապետներ և Հայրեր ժողո-
վրոյ ջերմանալովները գէտ մոտու-
ման ազատութիւն առանկ չարքեւ նպա-
տակաւ յորհնելով Հոգւոյն սրբոյ շնորհիւ
դասական եղանակաւոր եփեր, աստեղ, Ժ-
նէշէն և մանաւանդ բարոյական ակունք-
ներով շարունակ և շարքաւուն հայտաւ

գլխու շաւառներէ՝ աւանդած են մեր չնչոտ
տանեկայ առաքելական եկեղեցւոյ մէջ յա-
ւերական յիշատակ, յորում քաղցրա-
նուազ ներդաշնակութեամբ եղբերով պաշ-
տենք որդիներն մկրտ զՂԲարթնն արարա-
ծող, նմանելով Էրկնային փառարանիչ
առաքյալնոց ։

Զայոց ժողովուրդն իւր միջից կրնորեւ և կեղեցական ծխայլ և արարողութեանց հըմուտ քահանաներ և համովգանայն երդ իշներ կամ տիրացուներ, որպէս զի ժողովըրդաց արտելը չարժեն 'ի Ներսիսանդութիւն՝ իրանց համաձայն երգած չորակասներով և ուրիշ խորհրդապիւր երգերով ի ժամ պաշտպանն արթն ից, թէ սուսօտներ, թէ երեկերն և թէ սուրբ պատարարայլ խորհրդի միջոցումը . վասն զի ամեն չարականներն ենթարկուած են զանազան տեսակ ձայների և եղանակների փոփոխութեանց ուրեմն թէ քահանայք և թէ զ պիւրեկ կամ արարողացը կը պարտաւորին հմուտ երդ իշներից սովորել և ապա ձայն ձայնի՝ եղանակ եղանակի յարմարցնելով և մղումաձայն և քաղցր եղանակներով դաս առ դաս երգել ոչ թէ խոռոչալորով ձայնելով եկեղեցին Կաթելոնեան աշտարակ 'դարձնելով ունեկըրաց արտերը սրբաորեն և զայլթակազութեան առիթ դասան, ինչպէս պատահում է ուրեք ուրեք, որ երբեմն եկեղեցւոյ մէկ դասից սկսում են ցած ձայնով էն միւս դասից բարձրացնում են, մէկը ծանր իերպով է երգում, էն միւսը թեթեւացնում, միւր սկսում է չորրորդ ձայն, միւս՝ երկրորդ ձայնով է պատասխանում . կից երդեցողները ուսմբ թողած երդ եցողութիւնը՝ սկսում են իրար հետ թնամաբար վիճել, հետևաբար եկեղեցին դարձնում են կուռի ասպարէզ և ժողովուրդն յուսահատած զայլմ սկսում է . ապա երբէ այնպիսի զ պիւրակեղեցոյցի պատճառներով սովորուած եկեղեցի յաճախելից դադարի, ո՞վ է մեղաւորը . անտարակոյս եկեղեցական պատճենայք, և զ իրաւորապէս քահանայք, որմբ այնպիսի անկարգութեանց զէնն ատենեւ անմիջեմ են լինում:

Ո.

Այսինքն ժողովրդ ետն սրտերը դիպել ջերմեանեղութիւն շարժող, յեկեղեցին յաճախելու միակ միջոցն է՝ քաղցրաձայն դրամբ ներդր աշխարհ երգասացութիւնը, մասնաւոր սրատարազի սրբարար խորհուրդի ժամանակը՝ երբ որ խիտ յարմար եղանակով երգ են լին դպիկներ և լին երգախառններ, ինչպէս որ տեսան ինք մեր Հայաստանեայց րարեկարդ եկեղեցիներուն մը, ուր երգ փութ են խիտ վայելուչ և սրտաշարժ կերպով լին շարականներ, և լին պատմութիւն սրբաւար խորհուրդի միջոցաւ քաղցրեանաւ եղանակներ, շարժում և ունինդիր ժողովրդոց սրտէն ընդունանդութիւն արթնից, որոնք հետեալոր յաճախում են յեկեղեցին աւան ժամանակ, միջով արուեստի հոգեորդապէս, մասնաւոր եկեղեցական հանդիսաւոր օրերումը, զի ժողովրդոց այնքան աղեղեցութիւն չի ներդրած եկեղեցոյ հոյաւորաւ շինութեամբ և միջի թանկագին և չըբեղ պողոթները սրբան երգիչներին քաղցրանուագ երգասացութիւնը :

Ապա թո՛ղ աշխատի ամեն մէկ քաղաքի կամ գիւղի Հայ ժողովուրդն իւր եկեղեցին գարդարել, ոչ թէ լոկ նկւթական գաւազելով, այլ և քաղցրածայն տիրացունեւորելով ամուսնեկերով պատրաստել տալով իւրաքանչիւր ազգային ուսումնարաններուն և ծխական դպրոցներուն, ինչպէս որ մեր սուրբ թաղ մանիշները ճնորդում էին այնպիսի երկրորդայնէ Հայ մանուկներ յատկապէս եկեղեցեաց մէջ երեխելու, և վերջապէս քահանայ դառնալու համար : Ահա՛ այժմեան մեր վեհախառ Գեորգ Գ Սրբապետը ոչն Հայրապետ իսկ թրտի բաշտման է եկեղեցեաց սրբաւորութեան համար պատրաստել սրբոնաւոր եկեղեցականներ, որոնցմով զարդարել մեր Հայաստանեայց առաքելական սուրբ եկեղեցին, և

ՄԷՍՐՈՎԻ ՔՀՆՅ. ՓԱՓԱԶԵԱՆՅ

ՅԱԿԻՆ ՂԱԶԻՓ
 Զ. ԲԱՐԱՊԵՏ Օ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
 ԴԱՄԱՐՄԱՏԱՐ ԱՆՆԵՂՄԱՅԻՆ ԴԱՊԱՐՐԻԽՈՐ
 Ն. 41 ԻՐԱՒ ԻՆԱՆՆԱՏ